

At filosofere i praksis

Et bud på at forstå på hvilket grundlag filosofisk praksis hviler

Kresten Thue Andersen

Juli 2012

Inden for alle former for filosofi kan man spørge: Hvad vil det at filosofere sige her? Hvad er filosofiens materiale? I hvilket område vokser rødderne til denne form for filosofi? Alt afhængig af hvem, du spørger, får du forskellige svar. I det følgende vil jeg give mit bud på at beskrive 'materialet', når der drejer sig om den gren af filosofien, der betegnes filosofisk praksis.

Den grundlæggende antagelse i filosofisk praksis er, at menneskers viden og erkendelse i grunden er baseret på *erfaring*. Erfaring skal her opfattes bredt som menneskers levede liv, alt det, som mennesker igennem livet har set, hørt, tænkt og forstået. Erfaring kan således forstås som det den filosofiske praksis' materiale. Et argument for denne antagelse kan formuleres nogenlunde sådan: hvis ikke den viden, vi har, og de indsigter, vi kan tænke os frem til, har rødder i vores erfaring, så risikerer vi, at denne indsigt blot er en teoretisk konstruktion.

At erfaringer er filosofiens basis betyder endvidere, at selve sproget er filosofiens medium. Det er i sproget, vi taler, at filosofien foregår. For kun i sproget kan vi undersøge og forstå meningen i vores erfaringer. Filosofisk praksis hviler altså på disse to størrelser: erfaringsmateriale og sprogbevidsthed. Til at anskueliggøre dette, kan vi bruge en pottemagers arbejde som analogi:

- Pottemageren bearbejder sit materiale, *leret*, og han bruger sit håndlag, i *pottemagerens bevidsthed ved drejebænken*, til at skabe former og figurer.
- Filosofisk praksis er samtale mellem mennesker baseret på materialet, menneskers *erfaringer*; og deltagerne udfolder, reflekterer og filosoferer over disse erfaringer i sproget, i *samtalens bevidsthed*, for at finde indsigt og erkendelse.

I filosofisk praksis betyder det, at samtalens bevidsthed, det 'at samtale' betragtes som selve kilden til erkendelse. Sammenfattet betyder det, at grundlaget for indsigt og erkendelse er dét, som foregår i samtalen, når samtalens filosofiske refleksion vokser med rødderne i erfaringer.

Denne betragtningsmåde kan også anskueliggøre et populært udtryk for Platons opfattelse: ”vi kan kun forstå det, vi ved i forvejen”. For at forstå dette, skal vi huske, at Platon betragter erkendelsen hos mennesker som form for *erindring*. Ifølge den såkaldte *anamnesis-lære*, som Platon udvikler i dialogerne Menon og Faidros, opnår mennesker erkendelse igennem erindring af viden, som i forvejen findes hos det menneske. En følge af dette – at man betragter erkendelse som en erindringsproces – er, at alle mennesker har adgang til erkendelse, for så vidt, som alle mennesker kan påbegynde denne erindringsproces. Erkendelse, det at lære noget, kan i dette perspektiv altså ikke forstås som en *overførsel* af viden fra et menneske til et andet, som om det var

information. For eftersom erkendelse af viden betragtes som erindring hos det enkelte menneske, må erkendelsen nødvendigvis også have rødder, opstå eller opdages hos den enkelte.

Dermed, for Sokrates, som Platon i dialogerne har givet mæle, bliver filosofiens opgave at drive ethvert enkelt menneske frem til denne selvstændige erindringsproces. Da filosofen ikke direkte kan videregive indsigt til et andet menneske, må dette menneske selv finde indsigt gennem sin egen erkendelsesproces. Derfor bruger Sokrates billedet af en jordemoder til at anskueliggøre sin egen opgave som filosof. En jordemoder kan i grunden kun være hjælper. Den, der føder barnet, er moderen selv. På denne måde sammenligner han erkendelsesprocessen hos et menneske med en fødsel. Filosofen kan kun hjælpe *maieutisk* (jordemodergerning) og befordre, at fødslen af erkendelse hos andre. Dette er et vilkår, som man i filosofisk praksis må anerkende, at erkendelse kan kun ansføres, ikke modtages fra andre.

Filosofisk praksis har jeg her beskrevet som den sproglige begivenhed, der kan finde sted i samtale mellem mennesker, som søger erkendelse og indsigt, og hvor selve filosofiens materiale er refleksion over menneskers erfaringer. Sagt på en anden måde, så foregår filosofisk praksis imellem to dimensioner i menneskelivet, menneskers erfaringer og det talte sprog, som udgør vores evne til at tale om og reflektere over erfaringer.

Imidlertid har jeg endnu ikke beskrevet måden, hvorpå den filosofiske refleksion kan foregå. Hvordan kan samtalen bevæge sig fra de menneskelige erfaringer til filosofisk refleksion? Og den mere grundlæggende spørgsmål, *hvad* betyder det at filosofere overhovedet. Dette spørgsmål vil jeg bruge sidste de sidste linier på.

Jeg opfatter det at filosofere som en fokuseret, undersøgende undren, hvorfra vi kan håbe på erkendelse og indsigt. For jeg tror, at når vi undrer os opstår et særligt potentiale for at forstå tilværelsen. Og jeg tror, vi kan sige noget grundlæggende om denne undren. Imidlertid vil jeg træde et par skridt tilbage og begynde *før* undren opstår, nemlig ved vores evne til at tænke og forestille os noget.

At tænke har mennesket nok altid gjort lige så længe, som det har kunnet tale, ja, måske endnu længere. For hvad vil det sige at tænke? Kræver tanker ord, for at tænke? Skal tanker handle om noget for at være tanker? Kræver tanker, at der er forestillinger, som disse tanker retter sig mod? Disse spørgsmål er meget vanskelige, og de mulige svar afhænger selvfølgelig af, hvad man mere præcist forstår ved tanker og forestillinger. Pointen med disse spørgsmål, er at jeg gerne rette opmærksomheden på den grundlæggende optik, at tanker og ord er tæt forbundne. Og på denne baggrund vil jeg vove følgende påstand: lige så længe som vi har haft sproget som middel til at tale sammen, har vi mennesker undret os. Sproget, med dets betydninger og mening, giver os netop mulighed for at undre os. Vi kan undre os over, hvad mennesker gør; hvad begivenheder i verden

betyder, og grundlæggende hvad det betyder, at her overhovedet er noget og ikke snarere ingenting.

Med sproget kan vi benævne væsener og ting i verden, de har fået navne med særlige betydninger. Med sproglige betegnelser kan vi pege på ting i verden. Og idet vi alle kan forstå betegnelserne, kan vi bedre håndtere verden, foretage os noget sammen og fortælle om begivenheder. Derfor er det ikke ligegyldigt, men snarere livsvigtig betydning, hvad ord betegner. I denne proces har vi lært at de grundlæggende handlinger i kommunikation, nemlig at spørge og svare: Hvad er det? Det er dét. Hvordan er det det? Det er det sådan. Hvorfor det? Derfor er det sådan. Betegnelser og ord er ikke blot lyde og signaler, men de har så at sige fået deres eget liv i sproget, i sprogets betydningsunivers og dets tilhørende forestillingsverden.

Og i løbet af denne tusindårige lange proces, er vi begyndt at undre os. Spørgsmålene er begyndt at dukke frem i vores eksistens, i feltet mellem vort sprogs betegnelser, vores forestillingsunivers og det konkrete liv, vi lever. Her er lidt sprogfilosofisk undren: Hvordan kan det, jeg siger, betyde noget, som andre forstår? Findes et ords betydninger kun, når jeg siger ordet, eller findes de uafhængigt af mig? Undren oplever vi, når vi tænker på noget, som vi opdager, vi ikke ved noget om; når vi opdager, at vores viden grundlæggende er utilstrækkelig; når jeg siger til mig selv, jeg aner ikke, hvordan det hænger sammen, men jeg bliver nysgerrig, når jeg forsøger at forestille mig det.

Men lad os så til slut vende os mod spørgsmålet, hvad vil det sige at filosofere? For at filosofere er noget mere end blot at tænke, reflektere og bruge sproget til at udtrykke sig. Jeg tror, det at filosofere altid begynder med undren. Jeg tror, det at filosofere begynder, når undren så at sige standser tankerne og får en til at tænke efter og spørge sig selv, hvad er det i grunden? Hvorfor er det sådan og ikke anderledes?

Dette element af standsning, tror jeg er væsentligt; at man i sine tanker standser op og tænker efter. Denne fornemmelse af at befinde sig på sin uvidenheds område kan give mulighed for et særlig undersøgende optik. Det er her, tror jeg, at refleksionen kan få en filosofisk karakter. En filosofisk samtale er fokuseret og undersøgende, skønt man befinder sig i et område af uvidenhed. I filosofisk praksis betyder det, at man undrer sig i forhold til den erfaring, deltagerne taler om. Deltagerne beskriver denne erfaring fyldestgørende, så alle kan se denne erfaring for sig, men samtidig holder fokus på det sted i erfaringen, hvor giver anledning til undren. På dette grundlag begynder kan den filosofiske refleksion begynde. Og har kan spørgsmålene ændre karakter til: Hvilke grunde kan vi finde til netop denne forståelse af erfaringen. Hvilke antagelser hviler dette udsagn på? Er disse antagelser udtryk for værdier eller principper? I denne del af samtalen kan erkendelser dukke frem som pludselig aha-oplevelser hos deltagerne. For deltagerne i filosofisk praksis er målet ikke endegyldige, objektiv viden. Men med basis i subjektive erfaringer kan deltagerne håbe på personlig erkendelse og vished, baseret på intersubjektiv sandhedssøgen.